

واکاوی اندیشه‌های امام خمینی (ره) پیرامون تفکرات و رفتار دانشجوی مسلمان

(ارائه مقاله در بخش دانشجویی کنگره)

هادی صفری^۱

چکیده

اخلاق، مجموعه‌ای از اعمال و حرکات ما را شامل می‌شود که به علت کثرت تکرار در رفتار ما به صورت ملکه درآمده و این موضوع در آموزه‌های دینی به ویژه برای طالب علم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و بر آن تأکید بسیار شده است. در این مقاله تلاش شده است دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) به عنوان کسی که پایه‌های انقلاب را بر اساس مبانی و موازین اسلام بنا نهاده است و در همه زمینه‌ها بنیان نظری و عملی مورد انتظار در یک جامعه اسلامی را بیان کرده است در خصوص ضرورت تحصیل، نقش محصل در طی فرآیند تحصیل در حوزه فردی و اجتماعی، هدف تحصیل و نقش محصل پس از پایان تحصیل در جامعه اسلامی را ارائه و نسبت به معرفی مصادیق اسلامی برای هر یک اقدام نماید. شکی نیست که این موضوع در زمانی که دانش، فرآیندها، شرایط و ملزومات کسب آن برای فراگیران به حداکثر تعالی تدریجی خود رسیده است از اهمیت و نیز پیچیدگی‌هایی برخوردار خواهد بود؛ چرا که این تعالی بدون هدف، اسباب کم‌رنگ شدن اخلاق را برای دانشجویان به ویژه دانشجویان مغرب زمین فراهم می‌آورد؛ و این جاست که پرداختن به موضوع اخلاق دانشجویی به عنوان یکی از اصلی‌ترین راه‌های هدایت بشری در جهت نیل به اهداف عالی انسانی و بالطبع اسلامی اهمیت پیدا کرده و اندیشه‌های بزرگ‌مردی چون امام خمینی (ره) در این خصوص راهگشا و نجات‌بخش خواهد بود.

کلید واژه: اخلاق، امام خمینی (ره)، دانشجو، آموزه‌های دینی، جامعه اسلامی

۱- دانشجوی دوره کارشناسی معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

مقدمه

در این مقاله سعی شده است تا اخلاق دانشجویی مبتنی بر آراء و توصیه‌های حضرت امام خمینی (ره) در سه مرحله قبل از تحصیل، حین تحصیل و پس از فارغ‌التحصیلی دانشجویان مطرح و انتظارات ایشان از دانشجویی یک دانشگاه اسلامی بیان گردد. به همین منظور ابتدا به هدف و ضرورت تحصیل پرداخته شده است و سپس نوع تحصیل مورد انتظار به لحاظ کیفی و نهایتاً کارآمدی دانشجوی پس از پایان تحصیلات مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس الزاماً علاوه بر پرداختن به نقش دانشجوی مسلمان، نقش استاد و مسئولین دانشگاه نیز به عنوان بسترسازان این امر می‌بایست مورد اشاره قرار گیرد که اشاره‌ای گذرا به این موضوع نیز شده است. تقسیم‌بندی این مقاله نیز عمدتاً بر اساس کتاب دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (س) صورت پذیرفته است.

تعریف اخلاق

برای اخلاق تعاریف بسیاری ارائه شده اما آنچه عموماً در همه تعاریف اشاره شده است و بر کلیه ابعاد اشتمال دارد عبارت است از این‌که اخلاق، مجموعه‌ای از اعمال و حرکات ما را شامل می‌شود که به علت کثرت تکرار در رفتار ما به صورت ملکه در آمده است.

نگاهی گذرا بر تفکرات و رفتار دانشجویی از دیدگاه امام خمینی (ره)

حضرت امام خمینی (ره) این شخصیت وارسته و برجسته در فقه و عرفان نه تنها در حوزه علوم و معارف اسلامی، که بر بسیاری از معارف روز نیز مسلط بودند و این از اصلی‌ترین عوامل ارتقاء جایگاه ایشان به عرصه رهبری جهان اسلام بود. ایشان همچنین نگاهی نافذ و دوراندیش داشتند و به تحکیم اسلام نه تنها در یک کشور اسلامی که به احیاء رسالت جهانی انبیاء و اولیاء الهی در جای جای این کره خاکی می‌اندیشیدند. لذا می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که بررسی اندیشه‌ها و عمل به توصیه‌های ایشان می‌تواند قدمی در راه تحقق رسالت جهانی انقلاب اسلامی به شمار آید و در این رهگذر دانشجو و دانشگاهیان و به طور کلی تحصیل علوم از نگاه ایشان به ویژه در شرایطی که سیاست‌های استعمارگر غرب سالیان دراز بر این کشور سیطره داشته است ضروری می‌نماید؛ و این‌جا بود که طنین دعوت به تحصیل، جدیت در فراگیری آن و کارآمد نمودن علوم فراگرفته در جهت جبران تأخیر در پیشرفت کشور و بازگرداندن استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به جایگاه ارزنده آن را همواره از سوی‌دای وجود ایشان در سخنرانی‌ها و بیانات مختلف به کرات شنیده‌ایم.

در این فرایند که الزامات قبل، حین و بعد از تحصیل از دیدگاه امام خمینی (ره) بررسی خواهد شد، در گام نخست می‌بایست هدف و ضرورت تحصیل مورد اشاره قرار گیرد:

۱- قبل از آغاز تحصیل

۱-۱ هدف از تحصیل

جهت‌دهی به تعلیم و تربیت باید به گونه‌ای باشد که نتیجه‌گایی آن حصول رضایت الهی را در برداشته باشد تا ثمرات مادی و معنوی آن در زندگی محصل هویدا باشد. در این میان، انبیاء الهی وظیفه راهبری در این جهت را بر اساس شریعت الهی به عهده داشتند. همچنین از آیه شریفه "و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون" می‌توان استنباط کرد که هدف از کل آفرینش به جا آوردن عبادت الهی می‌باشد؛ در نتیجه تمام اجزاء و فرایندهای زندگی بشری نیز می‌بایست بر آن اساس شکل گیرد.

حضرت امام خمینی نیز در خصوص هدف از تعلیم و تربیت چنین می‌فرماید: «انبیاء آمدند، از اول هر نبی‌ای آمده است تا آخر، فقط شغلش این بوده که انسان درست بکند، تربیت کند انسان‌ها را...» (صحیفه امام، ج ۸، ص ۹۱). «آن معنایی که از علوم دانشگاه‌ها ما می‌خواهیم و آن معنایی که از علوم مدارس قدیمه ما می‌خواهیم، همین معنا نیست که در سطح ظاهر الآن هست و متفکرین ما همان سطح ظاهر را دارند، ... بسیار هم ارجمند است کارهایشان؛ لکن آنکه اسلام می‌خواهد این نیست» (همان، ج ۸، ص ۴۳۴-۴۳۵).

«آنی که اسلام می‌خواهد تمام علوم، چه علوم طبیعی باشد و چه علوم غیرطبیعی باشد،... این است که تمام این‌ها مهار بشود به علوم الهی و برگشت به توحید بکند. هر علمی جنبه الوهیت در آن باشد؛ یعنی انسان طبیعت را که می‌بیند خدا را در آن ببیند، ماده را که می‌بیند خدا را در آن ببیند، سایر موجودات را که مشاهده بکند خدا را در آن ببیند» (همان، ص ۴۳۵).

۱-۲ ضرورت تحصیل

عبادت الهی جنبه‌های گوناگونی داشته و بی‌شک حصول رضایت الهی و عبادت او میسر نخواهد بود جز از طریق تحصیل علم. یکی از جنبه‌هایی که بسترساز عبادت الهی است ساختار حکومتی است که شرایط عبادت و بندگی را بهتر و بیشتر برای مردم فراهم می‌نماید. در این خصوص می‌توان گفت که اصولاً فرق اساسی انقلاب اسلامی ما با دیگر انقلاب‌های به وقوع پیوسته جهان، در نوع نگرش دینی به مسئله حاکمیت و بالطبع آن نوع نگرش به حکومت‌داری، ایجاد و اثبات آن است. در نتیجه حفظ این حکومت که خود از مصادیق عبادت الهی شمرده می‌شود نیازمند کسب دانش و به‌کارگیری مستقیم آن در عرصه‌هایی است که کشور به آن نیازمند است. پس تحصیل هرگونه علمی اعم از علوم انسانی، طبیعی و فنی که مرتفع‌کننده نیاز چنین حکومتی باشد نیز واجب می‌شود؛ چرا که با این کار نه تنها استقلال و استمرار این حکومت تضمین می‌شود بلکه به سبب آن دست‌یادی استعمار و استکبار نیز قطع خواهد گردید؛ و این همان نگاهی است که امام خمینی بسیار دقیق و ظریف به آن پرداخته و در موارد بسیاری به آن اشاره کرده‌اند. از جمله: «اگر دانشگاه‌ها خالی از مردانی دانشمند و متخصص شوند، اجانب منفعت‌طلب چون سرطان در تمام کشور ریشه دوامد و زمام امور اقتصادی و علمی ما را در دست می‌گیرند و سرپرستی می‌کنند. باید جوانان با این فکر غلط استثماری مبارزه کنند؛ و بهترین و مؤثرترین مبارزه با اجنبی، مجهز شدن به سلاح علم دین و دنیا است. و خالی

کردن این سنگر و دعوت به خلع این سلاح، خیانت به اسلام و مملکت اسلامی است» (همان، ج ۳، ص ۳۲۷-۳۲۶).

۲- در حین تحصیل

۲-۱. کیفیت تحصیل

انجام دقیق و تام و تمام در هر کاری سفارش شده است که البته منطبق بر فطرت آدمی هم می‌باشد و این موضوع در زمینه تحصیل نیز که به منجر شدن به رشد و شکوفایی کشور و حفظ استقلال و قطع وابستگی صنعتی و اقتصادی به ابرقدرت‌های غرب و شرق می‌انجامد اهمیتی دوچندان پیدا کرده و مورد تأکید مسئولین کشور و در رأس همه امام خمینی (ره) بوده است. ایشان همواره گوشزد کرده‌اند که راه نجات و رهایی از چنگال استعمار تلاش و کوشش مجدانه جوانان برومند کشورمان در تحصیل است. اگر کوشش ایشان در کسب علوم جدید کم شود به همان میزان وابستگی ما به ابرقدرت‌ها بیشتر می‌شود. در این زمینه می‌فرمایند: «باید چه طبقه جوان روحانی و چه دانشگاهی، با کمال جدیت به تحصیل علم، هر یک در محیط خود ادامه دهند. این زمزمه بسیار ناراحت‌کننده که اخیراً بین بعضی جوانان شایع شده که درس خواندن چه فایده‌ای دارد، مطلبی است انحرافی و مطمئناً یا از روی جهالت و بی‌خبری است و یا با سوءنیت و از القائات طاغوتی شیطنانی است که می‌خواهند... جوانان دانشگاهی ما را انگل و متکی به قشرهای استعماری بار بیاورند که همه کس چون همه چیز وارداتی باشد و احتیاج به اجنبی در تمام ابعاد و رشته‌های علمی هر چه بیشتر روزافزون شود؛ و این خطر بزرگی است که کشور را هرچه بیشتر به عقب می‌راند.» (همان، ج ۳، ص ۳۲۶).

همچنین در راستای هدفمندی تحصیل می‌توان کیفی‌سازی آن را نیز توجیه کرد و بدین‌وسیله تلاش حداکثری و جدیت در مطالعه، تحقیق و کارآمد نمودن مبانی نظری و عملی را از ضروریات مهم برای دانشجوی به شمار آورد. بر این اساس همان‌طور که ذکر شد امام خمینی کوشش در تحصیل علم و عمل را نتیجه قطع ید استعمارگران و عمال اجانب از میهن عزیزمان می‌داند.

«امروز که کشور از استقلال شایسته برخوردار است و قید و بند غرب و شرق و غرب‌زدگان و شرق‌زدگان از کشور و دانشگاه گسسته شده است، جوانان عزیز دانشگاهی هرچه بیشتر در کسب علوم و فنون در اعتلای کشور معظم خود کوشش نمایند و از نفوذ عناصر منحرف و وابسته به چپ و راست قاطعانه جلوگیری کنند، و نگذارند محیط مقدس دانشگاه آلوده به اغراض منحرفان و وابستگان به اجانب گردد» (همان، ج ۱۸، ص ۸۴). پس می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که نه تنها ورود به دانشگاه و تحصیل در آن بلکه تلاش مجدانه و مستمر در تحصیل به‌گونه‌ای که موجبات قطع وابستگی را فراهم آورد راهگشا خواهد بود. اما در این حوزه دو عامل اصلی را می‌توان از دغدغه‌های امام (ره) برشمرد که مسبب افت کیفیت تحصیل هستند:

۲-۱-۱. تعلیم غیر مفید

«شما معلم‌ها و همه اساتید توجه کنید به این معنا که غرب به ما چیزی نمی‌دهد که مفید باشد. دارد چیز مفید، اما به ما نمی‌دهد، صادر نمی‌کند. آنی که... برای ما صادر می‌کند آن چیزهایی است که مملکت‌های ما را به تباهی می‌کشد» (همان، ج ۱۰، ص ۳۵۷).

۲-۱-۲. حذف مدرک‌گرایی

«می‌دانید که این‌هایی که می‌روند در خارج از ممالک شرقی برای تحصیل آن دیپلمی که به آنها می‌دهند، غیر از آنی است که به خود آنها- آنهایی که آن‌جا تحصیل می‌کنند - می‌دهند؛ یعنی این‌ها را زود به ایشان اجازه و جواز می‌دهند. لکن آنهایی که خودشان در ممالک خودشان هست این‌طور نیست. یا آن کسی که در آن‌جا دیپلم گرفته، دیپلم فرم شرقی گرفته، اجازه ندارد در آن‌جا مطب باز بکند؛ نباید آن‌جا مطب باز بکند! او باید بیاید ایران، ... یا در سایر ممالک شرقی، مطب باز بکند» (همان، ج ۱۰، ص ۲۳۱-۲۳۰).

۲-۲ کسب تخصص

متخصص شدن یعنی اشراف پیدا کردن به تمام ابعاد یک عمل یا فرایند و به تعبیری جامعیت یافتن در آن. کسب تخصص از نگاه امام راحل در ادامه ضرورت تحصیل و جدیت در آن، گویای نیاز ضروری کشور و روشنگری نسبت به آینده انقلاب در تمامی عرصه‌هاست. کسب تخصص همواره مورد تأکید دین مبین اسلام نیز بوده و روایات مختلفی در این زمینه بیان شده است. «اسلام با تخصص موافق است. اسلام در رأس ادیانی است که از علم و تخصص تمجید کرده و مردم را دعوت کرده است [به آن]» (همان، ج ۱۴، ص ۳۶۰).

«اگر دانشگاه‌ها خالی از مردانی دانشمند و متخصص شوند، اجانب منفعت‌طلب چون سرطان در تمام کشور ریشه دوانده و زمام امور اقتصادی و علمی ما را در دست می‌گیرند و سرپرستی می‌کنند. باید جوانان با این فکر غلط استثماری مبارزه کنند؛ و بهترین و مؤثرترین مبارزه با اجنبی، مجهز شدن به سلاح علم دین و دنیاست. و خالی کردن این سنگر و دعوت به خلع این سلاح، خیانت به اسلام و مملکت اسلامی است» (همان، ج ۸، ص ۳۲۷-۳۲۶).

۲-۳ تهذیب در کنار تحصیل

تهذیب، هدفمند کردن اعمال و رفتار ما در جهت کسب رضایت خداوند متعال است. آنچه که در تهذیب ضروری است، هدفمندی در نیت، ترک برخی امور و انجام برخی دیگر است. تهذیب از آن جهت در کنار تحصیل اهمیت پیدا می‌کند که چنانچه عالمی مهذب نباشد به تعبیر امام راحل با علمش می‌تواند دنیایی را فاسد کند و چنانچه خود را تهذیب کرده باشد، می‌تواند دنیایی را آباد کند. لذا تهذیب در کنار تحصیل، برای دانشجوی مسلمان ضروری می‌نماید و این یکی از وجوه افتراق بین دانشگاه اسلامی و غیر اسلامی است. این موضوع همواره مورد تأکید مسئولین کشورمان بوده است و حتی مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، در پاسخ به سؤال یک دانشجو که از انتظار شما از یک دانشجو چیست؟ پاسخ دادند: تحصیل، تهذیب، ورزش. از آنجایی که امام خمینی (ره) همان‌طور که گفته شد سنگ بنای انقلاب اسلامی را بر پایه موازین دینی و اسلامی بنا نهاده‌اند، به کرات انتظار خود را از محصلین دانشگاه‌ها توأم با تهذیب بیان نموده‌اند. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«جوان‌ها قدر جوانی‌شان را بدانند که صرف کنند در علم و در تقوا و در سازندگی خودشان که اشخاص امین صالح بشوند که مملکت با اشخاص امین صالح می‌تواند مستقل باشد. همه این پیوستگی‌هایی که ما به خارج پیدا کردیم دنبال این بود که ما رجال صالح نداشتیم... آنهایی که در میدان بودند رجال صالح نبودند، دانشمند هم بودند، اما رجال صالح نبودند، به درد مملکت نمی‌خوردند... شماها ذخایر این مملکت هستید، جوانید، دانشجو هستید، ذخیره این مملکت هستید، طوری بکنید که این ذخیره‌ها برای مملکت‌تان مفید واقع بشود و خودتان را اصلاح بکنید تا ان‌شاءالله یک انسان‌های متعهد صحیح‌العمل امین؛ کشورتان دست خودتان و خودتان اداره‌اش بکنید» (همان، ج ۹، ص ۵-۴).

در نگاهی کلان‌تر باید گفت ضرورت تهذیب و کسب فضائل اخلاقی انحصار به دانشجوی مسلمان نداشته و برای همه محصلین و متخصصین در هر رشته‌ای و در هر جای عالم نه تنها ضروری بلکه واجب می‌باشد. ملل مختلفی در سراسر عالم زخم خورده علوم و تکنولوژی جدیدی بودند که متخصصین آن بدون رعایت موازین اخلاقی مشکلاتی را برای یک کشور بلکه بشریت ایجاد کردند. در این خصوص حضرت امام ضمن تأکید بر تهذیب برای هر دو قشر روحانی و دانشجو، مصداقی از جنایات حاصل از به کارگیری دانش بدون رعایت موازین اخلاقی بیان می‌نماید که بخشی از این سخنرانی در ادامه می‌آید:

«از همه کوشش‌ها لازم‌تر، کوشش دو قشر روحانی و دانشگاهی در راه تهذیب و تربیت خود و جوانان عزیز همدوش با تعلیم تا حد تخصص است؛ چرا که با فساد آنان عالم فاسد می‌شود و با صلاح آنان صالح... . اساتید محترم و متفکران متعهد دانشگاه‌ها و سایر مراکز تحصیلی که فساد رژیم سابق را لمس کردند و بدبختی‌هایی که از آن دستگاه فاسد نصیب ملت و کشورشان شد دریافتند، برای رضای خداوند تعالی و برای حفظ استقلال و آزادی کشورشان در تربیت انسانی نونهالان همراه با تعلیم آنان کوشش کنند؛ که علم و تخصص بدون تهذیب و تربیت، بلایی است که امروز بشر مبتلای به آن است و می‌رود تا عالم را به آتش کشد. و مسابقه و رقابت دو ابرقدرت در مجهز شدن به سلاح‌های مدرن اتمی و هسته‌ای که از مبادی شیطانی و نفسانی سرچشمه می‌گیرد، چه مصیبت‌هایی برای بشریت دارد؛ مگر آنکه دستی از غیب بیرون آید و بشریت را نجات دهد» (همان، ج ۱۷، ص ۳۹۳-۳۹۲).

۴-۲ هوشیاری نسبت به تحولات کشور

یکی از ویژگی‌های دانشگاه‌های کشورمان پس از انقلاب اسلامی چند بُعدی شدن فضای دانشگاه‌هاست؛ بدین معنی که محصل در آن فقط با درس خواندن به دنبال ایفای نقش خود نیست؛ بلکه با حضور در صحنه‌های سیاسی - اجتماعی درون و برون دانشگاه به وظیفه و رسالت واقعی دانشجو جامه عمل می‌پوشاند. «دانشگاهی‌ها بدانند این‌را که همان‌طوری که یک مجتهد در سرنوشت خودش باید دخالت کند، یک دانشجوی جوان هم باید در سرنوشت خودش دخالت کند» (همان، ج ۱۸، ص ۳۶۸).

البته این نکته که رژیم طاغوت در راستای اجرای فرامین سردمداران پلید خود تعمداً چنین فضای خفقان و بسته‌ای را برای جوانان کشورمان فراهم کرده بود تا در گام نخست حس اعتماد به نفس و در گام‌های بعدی

هویت مستقل و مذهبی جوانان ما را سلب کند بارها و بارها از زبان بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران شنیده شده بود و نسبت به جلوگیری از تکرار آن شرایط هشدار داده شده بود. بی‌شک اگر آینده آباد کشورمان را از جوانان دانشجو انتظار داریم بدیهی است فراهم‌سازی بستری که خود جوانان با درک صحیح از شرایط کشور به‌طور خودجوش نسبت به شناسایی نقاط ضعف و تلاش در جهت رفع آن اقدام نمایند و این یکی از اصلی‌ترین وظایف دانشجویان و مسئولین دانشگاه‌ها بوده و گامی در زمینه تلفیق مجدد دین با سیاست به شمار می‌رود. در این زمینه امام خمینی (ره) می‌فرماید: «ابعاد سیاسی و اجتماعی مربوط به اصلاح زندگی دنیوی، نه تنها در احکام حقوقی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اسلام ملحوظ است، بلکه حتی احکام عبادی اسلام، که همانا وظایف خاص بندگان خدا در قبال آفریدگارشان است، نیز عاری از عنصر سیاست نیست» (امام خمینی، شئون و اختیارات ولی فقیه، ص ۱۹).

۳. پس از فارغ التحصیلی

۳-۱. کارآمدی

ایفای وظیفه دانشجویان به صورت مؤثر و مفید در راستای رفع نیازهای کشور از اصول ضروری دانشجویی به شمار می‌رود و باید بعد از فارغ التحصیلی نیز استمرار یابد. این ایفای وظیفه مستلزم شناخت صحیح از موقعیت اجتماع، توانایی و تخصص بالا و حضور به جا در صحنه‌هایی است که کشور بدان نیازمند است. اما رسیدن به این نقطه به مقدماتی نیازمند است که بستر تفکر دانشجوی مسلمان را در جهت کارآمدی تقویت می‌کند که به دو مورد از آن‌ها اشاره خواهد شد:

۳-۱-۱. قطع وابستگی فکری

«اول چیزی که بر ملت لازم است و بر دانشگاه‌ها لازم است و بر دانشکده‌ها لازم است و بر همه ملت لازم است این است که این مغزی که حالا شده است یک مغز اروپایی یا یک مغز شرقی، این مغز را بردارند، یک مغز انسان خودمانی، انسان ایرانی - اسلامی، همان‌طور که آن‌ها شستشو کردند مغزهای ما را، مغزهای بچه‌های ما را و به جای مغز خودشان مغز دیگری نشانند، ما هم حالا عکس‌العمل نشان بدهیم و شست‌وشو کنیم مغز خودمان و بچه‌های خودمان را و یک مغز اسلامی - انسانی جایش بنشانیم، تا از این وابستگی فرهنگی و وابستگی فکری بیرون بیاییم (همان، ج ۱۰، ص ۵۳).

۳-۱-۲. تقویت استقلال فکری

«عمده این است که فرهنگ یک فرهنگ متحول بشود؛ یک فرهنگی که از آن غرب‌زدگی بیرون بیاید. همه چیزمان باید این‌طور بشود. استقلال فکری، استقلال باطنی، داشته باشد. علاوه بر این که استقلال باید داشته باشد و کسی در فرهنگ دخالت نباید بکند، باید استقلال فکری داشته باشد؛ خودش مستقل و آزاد و روی پای خودش باشد. این‌طور نباشد که توجعش به این باشد که غرب چه می‌کند، ما هم دنبال او؛ آنها چه می‌گویند، ما هم دنبال او» (همان، ج ۹، ص ۷۵).

۲-۳. خدمت به کشور

این موضوع گرچه انحصار به طیف دانشجوی نداشته و بر هر فردی لازم بلکه واجب است تا در حد مقدرات خود به کشور خدمت کند، لیکن برای دانشجوی و قشر فرهیخته و تحصیل کرده اولویت بالاتری خواهد داشت. در این زمینه علاوه بر حضور فعال در خدمتگزاری، نوع فعالیت این قشر نیز متفاوت تر و عمدتاً مفیدتر نیز خواهد بود. دانشجویی که با شناخت صحیح از نیازهای کشور به تحصیل می‌پردازد و در حین تحصیل نیز با زوایای پیشرفت کشورش بیش از پیش آشنا می‌شود می‌توان گفت در زمان فراغت از تحصیل به عنصری کارشناس و چه بسا کارآمد تبدیل شده است. اهمیت این بحث فراتر از نگاه فردی یا بخشی است و در تمام سطوح مدیریتی و اجرایی کشور همواره به آن تأکید شده است. امام خمینی (ره) نیز با درک عمیق از فشارهای وارده بر ملت ما توسط حکومت طاغوت، پس از انقلاب اسلامی بیشترین توان خود را معطوف به تشویق و ترغیب عموم مردم و مسئولین در جهت خدمت به کشورشان کردند. ایشان در بسیاری از سخنرانی‌هایشان ضمن تشویق دانشجویان به کسب تخصص و ایفای نقش خدمت‌رسانی، به مسئله تکلیف نیز اشاره دارند. به عنوان مثال از عواملی که می‌تواند خدمت‌رسانی را به عنوان وظیفه بر دوش دانشجو بگذارد تحصیل از بودجه بیت‌المال مسلمین است. جمله مهم حضرت امام در این خصوص به شرح زیر است.

«آنها [متخصصین] در این کشور پرورش پیدا کرده‌اند، با بودجه این کشور تحصیل کرده‌اند، خارج رفته‌اند و اهل این‌جا هستند و مردم به شما حق دارند، اسلام به شما نظر دارد. این ملت اسلام است که الان در این‌جا با آن همه رنج‌هایی که به آنها می‌دهند و با آن همه مصیبت‌هایی که ابرقدرت‌ها برای این‌ها پیش می‌آورد، این‌ها در رنج هستند. و شما پزشک‌هایی که در خارج هستید، ما فرض می‌کنیم که شما یک عمر زیادی هم بکنید و در رفاه هم باشید، آخر چه؟ بهتر نیست که در خدمت مستمندان باشید؟ در خدمت مریض‌های کشور خودتان باشید؟» (همان، ج ۱۸، ص ۲۳۴).

نتیجه‌گیری

شناخت صحیح موقعیت اجتماعی و ارائه بازتاب‌های متناسب از تحولات درون و برون دانشگاه در مدت زمان حضور دانشجو در آن‌جا و استمرار آن پس از فراغت از تحصیل، همان چیزی است که امام خمینی (ره) در موارد بسیاری به آن متذکر شده و در بیانات خود راهکارهایی ارائه نموده‌اند که چنانچه دانشجو بدان‌ها عمل نماید مجموعه این اعمال و رفتار را می‌توانیم اخلاق دانشجویی بنامیم. از نگاه ایشان تحصیل علم برای جوانان کشورمان امری ضروری است؛ اما چیزی که ضروری‌تر است هدف آن است که می‌بایست منجر به حصول رضایت الهی گردد. این حصول رضایت با تلاش مستمر در فراگیری دانش و به کارگیری آن در جهت رفع نیازهای جامعه اسلامی و حاضر بودن در عرصه‌های گوناگونی که به لحاظ اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی ایجاب می‌نماید حاصل می‌گردد. در این بین مسئولین امر نیز با حذف مدرک‌گرایی و غنابخشی به محتوای دروس می‌بایست نسبت به بسترسازی در این حوزه اقدام نمایند.

منابع

- ۱- دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (س)، ۱۳۷۶، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۲- جوانان از دیدگاه امام خمینی (س)، ۱۳۷۷، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی با همکاری دبیرخانه شورای عالی جوانان.
- ۳- خودباختگی و خودباوری از دیدگاه امام خمینی (س)، ۱۳۷۷، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۴- امام خمینی (ره)، شئون و اختیارات ولی فقیه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات
- ۵- صحیفه امام (مجموعه ۲۲ جلدی بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، (۱۳۸۵)، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۶- نراقی، احمد، (۱۳۶۱)، معراج السعاده، تهران: انتشارات رشیدی.

Archive of SID